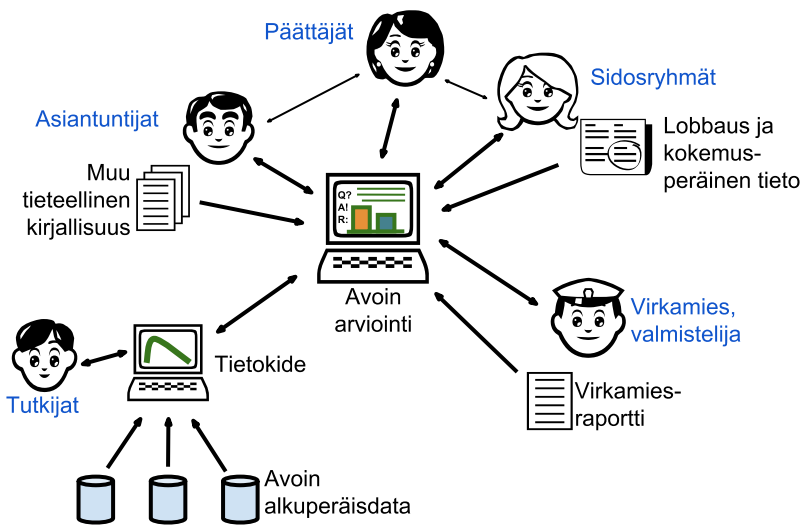

Tieto voitelee ympäristöterveyden päätöksentekoa

Ympäristöterveyden ilmiöt ja haittojen torjunta ovat usein monimutkaisia ja edellyttävät hallinnolliset sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja hyvää tietämystä tilanteesta ja tarvittavista toimista. Vaikka tiedon määrä ja siirtonopeus ovat lisääntyneet, ongelmina ovat edelleen tiedon pirstoutuminen, organisaatioiden kankeus sekä vanhentuneet, yhteistyötä vaikeuttavat käytännöt.

Tietovirrat avoimessa päätöksenteossa. Eräs keskeinen idea on pyrkiä siihen, että kaikki tieto on kaikkien käytettävissä ja kommentoitavissa koko ajan (kaksisuuntaiset nuolet ovat vuorovaikutuksen merkinä). Tämä vähentää tarvetta luottaa yksittäisiin, henkilökohtaisiin tietolähteisiin (ohuet viivat). Tieto jalostetaan alkuperäisdatasta ja tieteellisistä artikkeleista arvioinneiksi ja tietokiteiksi, jotka ovat helpommin sovellettavia ja saavutettavia tietolähteitä kuin erilaisten maksu- ja palomuurien takana oleva tutkimustieto. Myös lobbaus tulee läpinäkyväksi, kun sidosryhmien argumentit julkaistaan osana päätösvalmistelua henkilökohtaisten päättäjätapaamisten sijasta.

Avoin päätöksentekokäytäntö on kehitetty auttamaan näissä haasteissa. Siinä lähdetään ajatuksesta, että tietoa ja asiantuntijuutta on monenlaista ja monessa paikassa, ja tämän tiedon yhteenvetäminen on välttämätöntä päätösten onnistumiselle. Avoimet toimintatavat, avoin data ja kansalaisten kuuleminen on yhteiskunnassa muutenkin tunnistettu tärkeiksi ja demokratiaa edistäviksi asioiksi. Lisäksi niiden on todettu edistävän tehokasta työskentelyä, kun aikaa ei haaskaannu tiedon etsimiseen vaan voidaan keskittyä tiedon hyödyntämiseen ja ymmärtämiseen.

Avoin päätöksentekokäytäntö tarkoittaa toimintamalleja ja tietotyökaluja, joiden avulla saadaan parempia päätöksiä kiinnittämällä tarkempaa huomiota tiedon käyttötarkoituksiin ja päätöksenteon ta-

voitteisiin päätöstä valmisteltaessa, asioista päätettäessä ja päätöksiä toimeenpantaessa ja seurattaessa. Tämä parantaa kansalaisten, kansalaisjärjestöjen ja muiden asiasta kiinnostuneiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Menetelmässä on neljä osaa.

Päätöksenteossa tavoitellaan **jaettua ymmärrystä** päättäjien ja muiden toimijoiden kesken, siten että päätökseen liittyvät erilaiset näkemykset, tavoitteet, perustelut ja syyt erimielisyyksiin ymmärretään. Tärkeää on julkistaa päätöksen tarkoitus ja tavoitteet sekä toteuttaa koko päätös (pätösvalmistelu, päättäminen, toimeenpano ja vaikutusten seuranta) läpinäkyvästi.

Pätösvalmistelussa asiantuntijat ja päättäjät sekä muut asianosaiset toimivat suorassa ja kiinteässä vuorovaikutuksessa tiedon tuottamisessa ja käytämisessä. Erityisesti tarkoituksena on tuottaa toimenpiteiden valinnassa auttava **avoin arviointi**, jossa kuvataan päätöstä ja sen eri vaihtoehtojen vaikutuksia ympäristöterveyteen ja muihin asioihin (talous, tasa-arvo, ympäristö,...).

Koko päätösprosessin ajan toimintaa **seurataan ja ohjataan** suhteessa julkilausuttuihin tavoitteisiin. Toimintaa suunnataan ja korjataan jatkuvasti tämän perusteella.

Tämä toimintamalli edellyttää **yhteiskehittämistä** (co-creation) perinteisten hallinnollisen osaamisen, asiantuntijuuden ja kansalaisvaikuttamisen lisäksi.

Päätäjän, asiantuntijan, kansalaisen tai muun päätösprosessiin osallistuvan ihmisen tai organisaation rooli on tuoda omat tietonsa ja näkemyksensä julki. Toimintamalli auttaa vastaamaan kysymykseen: "Mitä meidän yhteisönä pitäisi oppia siitä, mitä sinulla on kerrottavana?"

Tiedonkulkua ja tiedon jalostamista korostava menetelmä tarvitsee tuekseen myös erilaisia tietotyökaluja. Niistä **tietokide** on merkittävin. Tietokide tarkoittaa avoimesti saatavilla olevaa nettisivua, johon on koottu tiettyyn tutkimuskysymykseen liittyvät asiat

rakenteisessa muodossa. Tyypillisesti kysymys on johonkin päätöksen osa-alueeseen kuuluva olennainen asia, esimerkiksi päästöjen tai terveysriskin suuruus suunnitellun toiminnan seurauksena. Tietokiteet poikkeavat tavallisesta nettisivusta monella tavalla. Ne on tarkoitettu pitkäaikaiseen tiedon säilytykseen sillä ajatuksella, että samasta linkistä löytyy vastaus samaan kysymykseen vuosienkin päästä. Kuitenkin sisältö on jatkuvasti alttiina kritiikille, keskustelulle ja uusien tietojen päivitykselle. Sivun muokkaaminen on siis sallittu kenelle tahansa, joka noudattaa tiettyjä sääntöjä (katso alla). Tietokiteen perusrakenne on aina sama, eli kysymys (tutkimuskysymys johon haetaan vastausta), vastaus (paras vastaus tai vastaukset nykytiedon valossa) ja perustelut (kaikki se tieto, data, analyysit, mallit ja keskustelu, joka vaaditaan vakuuttamaan kriittinen lukija vastauksen oikeellisuudesta).

Tietokiteitä voi toteuttaa monilla eri verkkotyökaluilla, mutta eniten niitä lienee käytetty wikiympäristössä Opasnet-verkkotyötilassa. Sinne on vuodesta 2006 alkaen kerätty tietoa erityisesti ympäristöterveyteen liittyen (katso taulukko). Tietoki-

teissä olevan datan ja laskentakoodien avulla voidaan rakentaa laajojakin avoimen arvioinnin malleja, joita voi ajaa suoraan nettisivulta. Niiden osia voidaan käyttää myös uusissa samankaltaisissa malleissa.

Koska avoin osallistuminen sallitaan, käyttäjät joutuvat noudattamaan sääntöjä, jotka varmistavat järjestäytyneen työskentelyn. Kaikilta edellytetään kohteliasta käyttäytymistä muita kohtaan. Sivulle kirjoitetaan vain asiaankuuluvaa sisältöä. Väitteet ja päätelmät perustellaan vedoten tutkimuksiin, havaintoaineistoihin ja rationaaliseen päättelyyn. Mielipiteet ja arvot ovat sallittuja, mutta ne erotetaan selkeästi tosiasiaväitteistä.

Tähänastisen kokemuksen perusteella avoin arviointi ja avoin päätöksentekokäytäntö toimivat siten kuin pitääkin. Yleiset pelot epäasiallisesta osallistumisesta ovat olleet turhia. Sen sijaan asiantuntijoiden ja päättäjien osallistuminen avoimeen työskentelyyn on ollut yllättävänkin heikkoa. Nykyiset meritoitumis- ja julkaisukäytännöt itse asiassa toimivat avoimia käytäntöjä vastaan.

Esimerkkejä tietokiteistä Opasnet-verkkotyötilassa.

Aihe	Sisältö
Ympäristöpitoisuudet	Silakan ja muiden kalojen dioksiini-, furaani-, PCB- ja pitoisuuksia erityisesti Itämerestä (EU-kalathanke). http://en.opasnet.org/w/EU-kalat
	Kalan elohopeapitoisuuksia sisävesistä ja Itämerestä vuodesta 1970 alkaen (KERTY-tietokanta). http://en.opasnet.org/w/Hg_in_fish_in_Finland
Annosvasteet	Dioksiinin ja PCB-yhdisteiden annosvasteita eri terveysvaikutuksille http://en.opasnet.org/w/ERF_of_dioxin
	Metyylielohopean vaikutus lasten älykkyyteen http://en.opasnet.org/w/ERF_of_methylmercury
	Omega-3-rasvahappojen vaikutuksia verenkiertoelimistöön ja lasten älykkyyteen http://en.opasnet.org/w/ERF_of_omega-3_fatty_acids
	Useiden ympäristöaltisteiden kuten pienhiukkasten, radonin, arsenikin, lyijyn vaikutuksia ihmisiin. http://en.opasnet.org/w/ERFs_of_environmental_pollutants
Menetelmät	Sairauksien syyosuuksien arviointi http://en.opasnet.org/w/Attributable_risk
	Terveysvaikutusten arviointimalli http://en.opasnet.org/w/HIA
	Energiatasemalli energiantuotannon ja -kulutuksen yhteensovittamiseksi rajatulla alueella http://en.opasnet.org/w/Energy_balance
Vaikutusarvioinnit	Helsingin energiapäätös voimaloiden rakentamisesta ja sulkemisesta 2015 http://fi.opasnet.org/fi/Energiapaatos
	Hyöty-riskiarvio Itämeren silakan ja lohien terveysvaikutuksista erityisesti dioksiinin osalta 2018 http://en.opasnet.org/w/Goherr_assessment
	Vaikutusarviointi sikainfluenssasta ja narkolepsiasta 2009 http://en.opasnet.org/w/Swine_flu_assessment
	Kuopion ilmastopoliittisen ohjelma terveysvaikutusten arviointi 2015 http://en.opasnet.org/w/Urgenche_Kuopio